

בית המדרש הווירטואלי (V.B.M) ע"ש ישראל קושיצקי שלייד ישיבת הר עציון
שיעורים בדרכיה: אישה והלכה
צוות דרכיה, לורי נוביק

- [לחצו כאן](#) כדי לראות גרסה מעודכנת של השיעור עם כלי למידה נוספים באתר דרכיה.
- [הרשמו כאן](#) לניוזלטר כדי לקבל עוד עדכונים ותכנים ממיזם דרכיה.
- נשמח לקבל הערות והארות [כאן](#).

מעמד האישה

חלק ב – מעמד הלכתית

חזרה למעמד האישה א': שוויון ומעמדות בזוגיות

באילו מקרים הלכתיים יהיו חובות האיש והאישה שווים ובאילו לא?

מאת לורי נוביק | עריכה: הרב עזרא ביק, אילנה אלצפן, ושיינע גולדברג

תרגום בעברית: רחל וינשטיין | עריכה בעברית: חניטל אופן ועדיה בלנק

שוני מגדרי

שוני בין איש ואישה

במאמר הקודם בסדרה זו עיינו בפסוקים ובמדרשים העוסקים במעשה הבריאה ומתוך כך שאלנו מה אנו לומדים ממקורות אלו לגבי היחס בין המינים. חתמנו בדבריו של הרב משה פינשטיין:

אגרות משה או"ח חלק ד', מט

צריך לדעת כי אין זה בשביל שנשים פחותות במדרגת הקדושה מאנשים דלענין הקדושה שוות לאנשים לענין שייכות החיוב במצות שרק מצד הקדושה דאיכא בישראל ... וגם לנשים נאמרו כל הקראי דקדושה.

הרב משה פינשטיין מסביר שמצד הקדושה גברים ונשים שווים. הרב סולובייצ'יק מוסיף:

הרב יוסף דב הלוי סולובייצ'יק, הנישואין, אדם וביתו ע"מ 77

אין ספק שבעיני ההלכה נהנים הגבר והאישה ממעמד שווה, והם בעלי ערך זהה במה שנוגע להוויתם כבני אנוש (humanitas). שניהם נבראו בצלם א-להים, שניהם הצטרפו אל קהילת הברית בהר סיני, שניהם מחויבים ליעודנו העל-היסטורי, שניהם משתוקקים לקרבת הא-להים ומחפשים אחריו, ועם שניהם הוא מקיים דו שיח.

נקודת המוצא היא שיש שוויון מהותי ובסיסי בין האיש לאישה, הן מצד קדושתם והן מצד שאיפותיהם הרוחניות ומהותם.

בהמשך לדברים אלו נראה שהתורה, על כל פרטיה, שייכת לגברים ולנשים כאחד כל עוד אין מסורת ספציפית המורה אחרת. למרות שמצוות רבות נוסחו בלשון זכר, הן מתייחסות לשני המינים, זכר ונקבה כאחד. כך כותב המגן אברהם בפירושו על השולחן ערוך:

מגן אברהם סימן מ"ו, ט

דכל התורה נאמרה בלשון זכר ואפילו הכי [=אפילו כן] אשה בכלל...

התורה לעיתים מבדילה בלשונה באופן ברור בין נשים לגברים, בין זכר לנקבה. כאשר אין הבדלה לשון זכר היא ברירת המחדל הדקדוקית ולא יותר.

במקרים מסויימים, התורה אכן מבחינה בין גברים ונשים. דוגמא למקרה כזה היא ההבחנה הקיימת בהלכות ערכין.¹ כאשר אדם מתחייב לתרום את שווי ערכו למקדש, התורה מפרטת כמה כסף הוא יהיה חייב לתרום בעקבות התחייבות זו. ערכם של גברים ונשים בהקשר זה מחושב על ידי שקלול נתונים של כשירות פיזית לעבודה ופוריות, והוא אינו משקף את ערכם השכלי או הרוחני.

אך יש תחומים הלכתיים רבים שבהם אין הבדל בין האיש לאישה. במצוות שבת למשל האישה והאיש מוזכרים שניהם זה לצד זה ושניהם חייבים לשמור שבת באופן שווה.²

מהו בכל זאת ההבדל בין נשים לגברים בהלכה?

המשנה שואלת שאלה זו:

משנה מסכת סוטה ג', ח

מה בין איש לאשה? האיש [המצורע] פורע [את שער] ופורם [את בגדיו] ואין האשה פורעת ופורמת. האיש מדייר את בנו בנזיר ואין האשה מדרת את בנה בנזיר. האיש מגלח על נזירות אביו [הנפטר שלא סיים את נזירותו] ואין האשה מגלחת על נזירות אביה. האיש מוכר את בתו ואין האשה מוכרת את בתה. האיש מקדש את בתו ואין האשה מקדשת את בתה. האיש נסקל ערום ואין האשה נסקלת ערומה. האיש נתלה [לאחר מיתת בית דין] ואין האשה נתלית. האיש נמכר בגניבתו [אם אינו יכול להחזיר את הכסף] ואין האשה נמכרת בגניבתה.

הפתיח של המשנה כללי ומבטיח, אך לאחריו המשנה אינה מפרטת את כל המקרים שבהם יש הבדל בין גברים לנשים בהלכה, ואף אינה מגדירה כללים המאפיינים את ההלכות בהן יהיו הבדלים שכאלו. המשנה מסתפקת בפירוט מספר מקרים ספציפיים שבהם יש הבדל בין המינים.³

בחלק מן המקרים המובאים במשנה ברור מאוד מדוע ישנה חלוקה בין גברים לנשים, ובחלקם פחות. למשל, בנוגע למצורעת, למשל, יש היגיון רב בקביעה שאישה אינה פורמת בגדיה ואינה פורעת שיערה. ההלכה שומרת על כבודה וצניעותה של האישה ואינה מתייחסת במקרה זה באופן שווה לאיש ולאישה. אמנם, חלק מן המקרים קשים יותר להבנה וקשורים למעמד האישה בחברה פטריארכלית. במקרים אלו נדרש עיון מעמיק יותר על מנת ליישב את היחס השונה בין האיש לאישה.

בהמשך מביאה הגמרא אסמכתאות לכך שהדין שונה בין האיש לאישה בכל מקרה ומקרה לגופו. לעיתים מסתמכת הגמרא על פסוקים ולעיתים על מסורת.

הגמרא לא מסתפקת בקביעת המשנה כי ישנו הבדל בין איש לאישה בכל המקרים הללו, ומתאמצת למצוא מקור לכל מקרה בפני עצמו. מדוע? נראה שהגמרא מניחה כי באופן גורף אין הבדל בהלכה בין האיש לאישה ועל כן לכל מקרה של הבדל נדרש הסבר.

בפועל ישנם מקרים רבים שבהם ההלכה מבדילה בין גברים לנשים, אך על כל מקרה שכזה נדרש הסבר וסמך כי רב הדומה על השונה.

הבדלה או אפליה?

האם תיתכן הבדלה ללא אפליה?

---

1 ויקרא כ"ז, א-ח. יש לציין שחלק מן הערכים של האישה גבוהים מאלו של האיש בגיל אחר, ושלרוב השינוי בערך עם הגיל פרופורציונלי לאיש ולאישה. לעיון נוסף ראה מאמרו של הרב אמנון בזק "ערכי האדם": <https://etzion.org.il/he/tanakh/torah/sefer-vayikra/parashat-bechukotai/bechukotai-value-man>

2 שמות כ', ט-י.

3 עיין למשל תוספתא מסכת סוטה ב', ח.

ניתן להגדיר פמיניזם כתיאוריה לפיה המגדרים שווים. אמנם בימינו קיים שיח המטשטש את ההבחנה בין המינים, אך הפולמוס בין זרמי הפמיניזם בעבר עשוי לתרום לדיון על אודות שוויון בין המגדרים, מהותו של שוויון זה ומאפייניו.

הפמיניזם של סוף המאה העשרים שאף לשוויון מוחלט בין המינים תוך אימוץ תיאוריות הטוענות שהבדלים בין גברים לנשים הם תוצרת של תרבות וחברה.

לעמת זאת הפמיניזם התרבותי דגל בשוויון זכויות והזדמנויות. אולם, יחד עם זאת אימץ תיאוריה הרואה הבדלים בין גברים לנשים. על פי זרם פמיניסטי זה שוויון מעמדי אינו מחייב זהות מוחלטת. זרם זה מייצר מבנה חברתי הרואה בגברים ונשים כנושאי תפקידים שאינם זהים, אך הם שווים מבחינת חשיבותם ומעמדם.

קשה ליישב בין חלקי התורה המבדילים בין הגבר לאישה לבין התיאוריה של הפמיניזם הרדיקלי הדורשת חוקים ניטרליים לגברים ונשים בכל מישור, משום שבסופו של דבר בעולם ההלכתי קיים הבדל בין גברים לנשים בהלכות רבות.⁴ הפמיניזם התרבותי לעומת זאת, עשוי להתיישב עם ההלכה ומחזיר אותנו לסיפור הבריאה הכפול שבו ראינו את הרעיון שבין גברים לנשים יש צד של שוויון אך גם צד ייחודי ושונה.⁵

השופט מנחם אלון ניסח את הדברים בלשון משפטית:

פרופסור מנחם אלון, מעמד האישה, עמ' 40.

לעניין מושג השוויון מן הראוי להזכיר, בפתיחתם של דברים, עיקרון גדול בתורת המשפט, שלפיו קיים הבדל מהותי בין "הפליה" שהיא פסולה לבין "הבחנה" שהיא מותרת, היינו שיש להתייחס ביחס שווה לכל אדם ואדם, אלא אם וכאשר קיימים ביניהם הבדלים של ממש, שהם הבדלים אמיתיים ורלוונטיים לנושא מסוים. אימתי ההבדלים בין גבר ואישה הם "אמיתיים ורלוונטיים", המצדיקים את ה"פליה" ועושים אותה ל"הבחנה"?

גם כיום קשה לומר מהו הבדל 'אמיתי ורלוונטי' בין המינים ולכן קשה להבדיל בין המושגים 'הפליה' ו'הבחנה' שהזכיר השופט אלון. הנחת היסוד היא שההבדלים ההלכתיים בין גברים לנשים שייכים לתחום ההבחנה ולא לתחום האפליה.

הרבנית דינה הכהן היטיבה לבטא זאת במאמרה על מעמד האישה:

הרבנית דינה הכהן, "מעמד האישה"

מי ששואף לשוויון אמיתי בין בני אדם צריך להכיר קודם כל בשוני שבינו לבין חברו. שוויון אמיתי יהיה כאשר נתייחס לכולם כבעלי ערך שווה, אך כאנשים שונים באישיותם, ובהתאם לכך ייקבעו חובותיהם וזכויותיהם.

להלן נדון בכמה כללי יסוד לגבי היחס הדומה והשונה בין המינים ונסה להבין מתי היחס שונה ומתי הוא שווה.

קטגוריות הלכתיות ומגדר

למרות שאמרנו שבכל מקרה יש לדון באופן ספציפי על מנת להכריע האם הוא שייך לנשים וגברים כאחד או לא, ישנם כמה מקורות בחז"ל שבהם ניתן למצוא קווים מנחים לעניין. למשל במקור הבא הגמרא דנה במקרים שבהם דין האיש והאישה שווים:

---

4 ההלכה אינה מתנגדת לרבים מן הערכים אותם מקדמת התנועה הפמיניסטית, למשל שאיפה לשוויון במשכורות או גישה שוויונית לטיפולים רפואיים. להיפך, ראינו שהגמרא רואה את האישה כשווה מבחינת חוקי המדינה וממונות. המקום שבו סותר הפמיניזם הרדיקלי את הנהגת התורה הוא הרצון של הפמיניזם הרדיקלי לשלול מכל וכל הגדרות הרואות שונות כלשהי בין המינים. זאת בניגוד להלכה המבדילה בין המינים בתחומים מסוימים.

5 ניתן למצוא ניסיון להגדיר פמיניזם בגירסה יהודית-תורנית בספרה של מרים קוסמן Miriam Kosman, Circle, Arrow, Spiral: Exploring Gender in Judaism (New York: Menucha : Publishers, 2014).

בבא קמא טו ע"א

תנא דבי [שנויה בבית מדרשו של] ר' ישמעאל: אמר קרא "איש או אשה כי יעשו מכל חטאת" (במדבר ה', ו) – השווה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה. דבי [בבית מדרשו של] רבי אלעזר תנא [שנויה]: "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" (שמות כ"א, א) – השווה הכתוב אשה לאיש לכל דינין שבתורה. דבי [בבית מדרשם של] חזקיה ורבי יוסי הגלילי תנא [שנויה]: אמר קרא "והמית איש או אשה" (שמות כ"א, לב) – השווה הכתוב אשה לאיש לכל מיתות שבתורה.

הגמרא מביאה שלוש קטגוריות משפטיות שבהן "השווה הכתוב אישה לאיש": עונשים, דינים ומיתות. 'עונשים' זוהי מערכת הענישה של התורה, 'דינים' זהו משפט אזרחי ו'מיתות' אלו הדינים השייכים לרצח והריגה. בכל אלו דינים של האיש והאישה שווים.

בהמשך הגמרא⁶ עולות הצעות לחלק בין האיש לאישה אף בנושאים אלו, אולם, הגמרא דוחה הצעות אלו. תחילה הגמרא דוחה את הטענה כי נשים פחות פעילות בעולם העסקי ולכן המשפט האזרחי פחות שייך להן ולאחר מכן הגמרא מסרבת לחלק בין אובדן חיי איש לאובדן חיי אישה. כך הגמרא פורקת את הניסיון ליצור אבחנה משפטית בין המינים.

תחומים שונים

משנה אחרת עוסקת במצוות מתחומים אחרים ומתייחסת לחיוב גברים ונשים במצוות אלו.

נחלק את המשנה ונעיין בכל תחום שהיא מזכירה בפני עצמו:

א. מצוות הבן על האב – חובות ההורים כלפי ילדיהם

משנה קידושין א', ז

כל מצות הבן על האב, אנשים חייבין ונשים פטורות.

"מצוות הבן על האב" הן מצוות הקשורות לבן שהחובה לקיימן מוטלת על האב. האב חייב למול את בנו, לפדותו אם הוא בכור, וללמדו תורה. אישה אינה חייבת למול את בנה ולפדותו מכיוון שמצוות אלו לא שייכות בה עצמה⁷ (אין חובה לפדות את הבכורות הבנות אלא את הבכורים הבנים בלבד). התורה קושרת בין הנפדה לפודה, ומכך אנו למדים שאין חובה על האם לפדות את בנה (גמרא, שם). נשים אינן מחויבות ללמד את בניהן תורה מפני שאינן מחויבות בעצמן במצוות תלמוד תורה ([לעיין נוסף בנושא זה](#)).

---

6 בבא קמא טו ע"א:

"וצריכי: דאי אשמעינן קמיינתא, התם הוא דחס רחמנא עלה כי היכי דתהוי לה כפרה. אבל דינין, איש דבר משא ומתן אין, אשה לא. ואי אשמעינן דינין, כי היכי דתהוי לה חיותא. אבל כפרה, איש דבר מצוה אין, אשה דלאו בת מצוה לא. ואי אשמעינן הני תרתי, הכא משום כפרה והכא משום חיותא. אבל לענין קטלא, איש דבר מצוה לשלם כופר אין, אשה לא. ואי אשמעינן כופר, משום דאיכא איבוד נשמה. אבל הני תרתי דליכא איבוד נשמה, אימא לא. צריכא".

(תרגום: [וכל ההשוואות הללו שהשוותה התורה אישה לאיש] נצרכות. שאילו היינו שומעים רק את הראשונה [את ההשוואה הראשונה של אישה לאיש לעניין עונשים], [היינו סוברים ש]שם הקב"ה חס עליה [על האישה] על מנת שתוכל לקבל כפרה. אבל היה אפשר לחשוב שבדינים [הלכות משא ומתן] לא [כלומר, אין האישה חייבת], מפני שאיש מתעסק במשא ומתן ולא אישה. ואילו היינו שומעים רק את [ההשוואה] בדינים [היינו חושבים שמטרתה של השוואה זאת] על מנת שתוכל להתפרנס, אבל כפרה [שייכת רק באיש] כיוון שכל המצוות חלות על האיש ולא כולן חלות על האישה. ואילו היינו למדים שני אלו, [היינו חושבים ש] אלו [עונשים] משום כפרה ואלו [דינים] משום פרנסה, אבל לעניין מיתות, [עדיין היינו חושבים שתשלומי כופר על גרימת מוות שייכים רק על איש, מכיוון ש]איש חייב בכל המצוות ולכן צריך לשלם כופר, אבל אישה לא. ואילו היינו למדים רק את חיוב תשלומי כופר [על איש ואישה כאחד], [היינו חושבים שההשוואה היא] רק במקום שיש איבוד נשמה, ובמקרים שאין בהם איבוד נשמה לא נאמר כן. לכן מסיקה הגמרא שכל הלימודים הללו נצרכים).

7 קידושין כט ע"א. עיין גם תוספות ד"ה "אותו ולא אותה" המעלים אפשרות שמצוות מילה היא מצוות עשה שהזמן גרמא.

ב. מצוות האב על הבן – חובות ילדים כלפי הוריהם

המשנה ממשיכה:

משנה קידושין א', ז

וכל מצות האב על הבן, אחד אנשים ואחד נשים חייבין.

גם לילדים ישנם חובות כלפי הוריהם. "מצוות האב על הבן" הן מצוות הקשורות לאב (להורים בכלל) שהחובה לקיימן מוטלת על הבן, והמשנה מלמדת שחובות אלו שייכות בבנים ובנות כאחד. גברים ונשים מחויבים במצוות כיבוד אב ואם ומורא אב ואם באופן שווה, אלא שהגמרא מחלקת בין חובת הגברים במצוות אלו לחובת הנשים:

קידושין ל ע"ב

"איש [אמו ואביו תיראו (ויקרא י"ט, ג)] אין לי אלא איש, אשה מנין? כשהוא אומר "תיראו" הרי כאן שנים. אם כן מה תלמוד לומר [מה באה ללמדנו לשון היחיד בפסוק] "איש"? איש סיפק בידו [יש לו אפשרות] לעשות, אשה אין סיפק בידה [אין לה אפשרות] לעשות, מפני שרשות אחרים עליה. אמר רב אידי בר אבין אמר רב: נתגרשה, שניהם שוים.

כאשר התורה מצווה על מורא אב ואם היא פותחת בלשון זכר יחיד – "איש". האם הכוונה בכך שהציווי מופנה כלפי גברים בלבד? בהמשך הפסוק מדבר בלשון רבים – "תיראו", ומכך מסיקה הגמרא שגברים ונשים חייבים במורא הוריהם כאחד.

אם כן מדוע הפסוק פותח בלשון זכר יחיד? הגמרא מסבירה כי קיים הבדל מציאותי בין הגבר לבין האישה בעניין כיבוד הורים ומוראם. אין ציפייה מן האישה לקיים מצווה זו במלואה לא מפני שהיא אינה שייכת לה באופן עקרוני, אלא מפני ש"רשות אחרים עליה" וההנחה היא שאינה יכולה באופן מעשי לקיים אותה תמיד. נישואי האישה מגבילים את יכולתה להתעסק בכיבוד הוריה. אישה עסוקה בטרדות ביתה, לטוב ולמוטב, ועל כן פטרו אותה מטרדות הטיפול בהוריה.

רשות אחרים עליה?

האם האישה אכן ברשות בעלה? מהי המשמעות של אמירה זו?

ההנחה שהאישה היא ברשות בעלה ושביכולתו להגביל אותה בצורה כלשהי אינה מתקבלת בקלות בדורנו. מבנה הנישואין אמנם קשור בין השאר למוסכמות חברתיות רווחות, אך יש לו גם בסיס בהלכה.

דוגמא לכך למשל הם נכסי האישה. ההלכה קובעת שאם יש לאישה נכסים לפני נישואיה הם נשארים ברשותה, אך הנכסים שהיא צוברת לאחר נישואיה הם בדרך כלל בבעלות משותפת שלה ושל. נכסים אלו מונהגים בעיקר על ידי הבעל. דין זה יש לו תוקף מדרבנן.

זכויות הבעל על נכסי אשתו קשורים קשר הדוק לחובתו כלפיה. הבעל מחוייב מדאורייתא לזון ולפרנס את אשתו, לדאוג לכל צרכיה הכוללים ביגוד ומחסה. הרמב"ם מכנה חובה זו שעבוד.⁸ ההלכה מאפשרת הסדר שונה המוסכם על שני בני הזוג המאפשר לאישה שליטה רבה יותר על הרכוש.

ההלכה מאפשרת מרחב בו בני הזוג רשאים לתמרן בבניית היחסים ביניהם וישנה גמישות רבה ביחס לאיזון המאפשר תפקוד זוגי בריא ותקין.

בפועל יש מקרים רבים שבהם בת נשואה תהיה המובילה בטיפול בהורים קשישים, לעיתים אף על חשבון משפחתה שלה ומיצוי שאיפותיה שלה, למרות שהיא לכאורה פטורה מחובה זו. אמנם נקודת המוצא של פטור זה הוא תפיסה היררכית של המשפחה, אך פטור זה יכול גם להגן על האישה מפני שחיקה ועומס יתר. לעיתים דווקא התפיסה ההיררכית מקדמת ערכים חשובים נוספים.

---

8 הלכות נדרים י"ב, ט

אישה גרושה, וכמובן גם אלמנה או רווקה, חייבת בכיבוד הורים כמו האיש. אם האישה אינה נשואה אין גורם המונע ממנה לקיים את המצווה.

ישנו רעיון עקרוני הנלמד ממשנה זו. גורמים טכניים אובייקטיביים לפעמים מונעים מאישה לקיים מצוות מסוימות. בהעדר גורמים אלו, כמו במקרה של אישה שאינה נשואה, היא חייבת כמו האיש. הכרעה חז"לית זו נובעת הן מקריאה מדוקדקת של הפסוקים והן מהבנתם את מוסד הנישואין.

ג - מצוות לא תעשה

בהמשך דנה המשנה במצוות לא תעשה:

משנה קידושין א', ז

וכל מצות לא תעשה בין שהזמן גרמה בין שלא הזמן גרמה, אחד אנשים ואחד נשים חייבין, חוץ מבל תשחית ובל תקיף ובל תטמא למתים.

למעט מספר מצוות המוזכרות במשנה, אישה חייבת בכל מצוות הלא-תעשה כמו האיש.

האיסור על כוהן להיטמא למת מופיע כאמירה לבני אהרון (ויקרא כ"א, א). מדרש ההלכה מבין מכך כי מדובר בבני אהרון ולא בבנות אהרון ולכן האיסור חל רק על גברים.

בני אהרון ולא בנות אהרון?

פירוש זה של מדרש ההלכה מפתיע. לכאורה המילה "בני" יכולה להתפרש גם כקריאה לבני ובנות אהרון כאחד, כלומר "בני" במובן של 'צאצא'. מדוע המדרש פירש שמדובר דווקא בבנים ולא בבנות?

התורה לעיתים מחלקת בין גברים ונשים ולעיתים מתייחסת אליהם באופן שווה. ישנם מקרים שבהם הדברים ברורים, אך לא כך במקרה של הפסוקים הללו. במקרים שבהם לא ברור למי התכוונה התורה, לגברים ונשים או לגברים בלבד, לעיתים קרובות מדרשי חז"ל קובעים מהו הפירוש הנכון.

המילה "בני" מתפרשת לעיתים ככוללת את שני המינים ולעיתים מתפרשת בחז"ל כפונה לגברים בלבד. הדבר תלוי בכמה גורמים, אחד מהם הוא ההקשר בפסוקים. בנוסף ישנן מסורות שחז"ל מחזיקים ועל פיהן הם מפרשים את הפסוקים.⁹

ראוי לציין שמדרשי ההלכה בחלק מהמקרים לומדים פרטים הלכתיים מתוך דיוק במילות הפסוקים על פי כללי המדרש, מדרש כזה מכונה 'מדרש יוצר'. במקרים אחרים המדרשים סומכים מסורות הלכתיות קיימות למילות הפסוקים. במקרים אלו מילות הפסוק אינן המקור להלכה אלא "סמך" להלכה, מעין תמיכה למסורת ההלכתית הקיימת. מדרש כזה מכונה 'מדרש מקיים'.

יתכן שהמדרש העומד בפנינו על בני אהרון הוא דוגמא לסוג המדרש השני, מדרש מקיים, הסומך הלכה ידועה על הפסוק. יתכן שהייתה מסורת שלבני אהרון תפקיד שונה מאשר לבנות אהרון. במילים אחרות – הלימוד מההבדל בין "בני" ו"בנות" אינו מהווה תשובה אולטימטיבית לשאלה מדוע נשים פטורות ממצוות אלו, אלא מעין תמיכה למסורת שכך הם הדברים.

כאשר התורה מפרטת את תפקידי בני אהרון, היא מונה בפירוש את בני אהרון בשמותיהם, ולא את בנות אהרון. מדרשי ההלכה ממשיכים כיוון זה ומבדילים בין בני אהרון ובני הכהנים לבנות אהרון ובנות הכהנים לעניין עבודה במקדש והימנעות מהטמאות למת. מבנה המדרשים אחיד והם בונים מערכת המבדילה בין גברים ונשים לעניין כהונה.

הפסוקים בספר ויקרא מלמדים על איסור השחתת הזקן ועל איסור הקפת הפאות. שני איסורים אלו אינם שייכים לנשים. ההסבר לכך הוא לכאורה הסבר מציאותי פשוט – לאישה בדרך כלל אין פאות

---

⁹ דוגמא לכך היא שיתוף הנשים בקבלת ברכה (בבא בתרא קי ע"ב): "אלא מעתה, למען ירבו ימיכם וימי בניכם, ה"נ [גם כאן] בניכם ולא בנותיכם? ברכה שאני [שונה]".

וזקן.¹⁰ איסורים אלו הם מקרים בודדים שאינם משליכים על הכלל ויש לפטור מהם הסברים פשוטים והגייוניים.

במשנה מופיע הביטוי "שהזמן גרמא". ביטוי זה מתייחס למצוות התלויות בזמן, מצוות שאפשר לקיימן בזמנים מסוימים ולא בכל עת.¹¹

דוגמא למצוות לא תעשה שהזמן גרמא היא למשל איסור אכילת חמץ בפסח, איסור זה שייך רק בפסח. אין איסור לאכול חמץ בשאר ימות השנה. דוגמא לאיסור שאינו "שהזמן גרמא" הוא איסור גזל החל בכל מקום ובכל עת. להלכה, כבמשנתנו, אישה מחויבת במצוות הלא תעשה, בין שהן תלויות לזמן ובין שאינן תלויות בזמן.

המשנה מדגישה את גורם הזמן כי – להבדיל ממצוות לא תעשה – ממצוות עשה שהזמן גרמן נשים כן פטורות, ועל כך נדון במאמר הבא.

להמשך קריאה מעמד האישה חלק ג - מצוות עשה שהזמן גרמא

---

10 קידושין לה ע"ב: "סברא, דהא לא אית להו זקן" [כך מסתבר, שהרי לנשים אין זקן].
11 פירוש המשניות לרמב"ם, קידושין א', ז
ומצות עשה שהזמן גרמה היא שחובת עשייתה בזמן מסוים, ושלא באותו הזמן אין חיובה חל.